

PREHRANSKA POKRAJINA V ŠKOFJELOŠKEM HRIBOVJU

Sara Uhan, mag. geogr., dr. Irma Potočnik Slavič

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani,

Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: sara.uhan@ff.uni-lj.si, irma.potocnik@ff.uni-lj.si

Izvirni znanstveni članek

COBISS 1.01

DOI: 10.4312/dela.50.81-102

Izvleček

Prehranska pokrajina je odnosni prostor, v katerem se vrši preskrba s hrano. Namen prispevka je preučiti gradnike, akterje in deležnike lokalne prehranske pokrajine v Škofjeloškem hribovju. Pri preučevanju smo uporabili dva pristopa: prehransko enačbo in regionalne gospodarske kroge. Prehranska pokrajina v Škofjeloškem hribovju je navznoter zelo heterogena, navzven pa homogena. Tvorijo jo različni akterji (manjše in večje kmetije, predelovalni obrati) in deležniki (zadruga, podporno okolje), od katerih nekateri že posegajo izven funkcionalnega območja in ustvarjajo translokalne mreže. Na podlagi analize dostopnih podatkov, polstrukturiranih intervjujev (N = 14) in metode fokusne skupine, ocenjujemo, da je v Škofjeloškem hribovju proizvedene več hrane kot se je potroši.

Ključne besede: prehranska pokrajina, prehranska enačba, regionalni gospodarski krogi, podeželje, Škofjeloško hribovje, Slovenija

FOODSCAPE OF THE ŠKOFJA LOKA HILLS REGION

Abstract

The foodscape is the relational space of food provision. This paper examines key building blocks, actors as well as stakeholders of the local foodscape in the Škofja Loka Hills region. Therefore, we applied two research approaches: the food equation and the regional economic cycles. The foodscape in the Škofja Loka Hills region is very heterogeneous from the internal perspective, and homogeneous from the external perspective. It encompasses a range of actors (smaller and bigger farms, processing plants) and stakeholders (cooperative, supportive institutions), some of them are active outside of the functional area and already forming trans-local networks. Based on the analysis of accessible data, semi-structured interviews (N=14) and a focus group we estimate that in Škofja Loka Hills region there is more food produced than consumed.

Keywords: foodscape, food equation, regional economic cycles, rural areas, Škofja Loka Hills region, Slovenia

I UVOD

V zadnjih dveh desetletjih raziskovalci različnih znanstvenih disciplin (geografija, sociologija, kulturna antropologija, agrarna ekonomija, politična ekologija, ekonomija itn.) poskušajo na novo opredeliti odnos med proizvodnjo, predelavo, distribucijo in potrošnjo hrane ter geografskim prostorom. Hrana, ki je izrazito neenakomerno razporejena dobrina, je ključni element prehranske pokrajine (angl. *foodscape*). Sociologi prehransko pokrajino dojemajo kot dinamični družbeni konstrukt, ki povezuje hrano s kraji, ljudmi, pomeni in materialnimi procesi (Woods, 2011). Geografi prehransko pokrajino opredeljujejo kot odnosni (tudi relacijski) prostor (angl. *relational space*; Graham, Healey, 1999; cv: Guštin, 2018; Harvey, 2011):

- v katerem se vrši preskrba s hrano (od pridelave, predelave, prodaje, do potrošnje in reciklaže);
- katerega tvorijo različni deležniki in akterji (kmetje, združenja kmetov, predelovalni obrati, trgovci, potrošniki in različne podporne ustanove);
- v katerem se oblikuje več gradnikov in procesov, ki se medsebojno prepletajo in so soodvisni, saj so del lokalnih, regionalnih, nacionalnih in/ali globalnih sistemov;
- ki ga prostorsko ni mogoče enostavno razmejiti.

Prehranska pokrajina je zelo dinamična zaradi spreminjanja razmerij med gradniki, akterji in deležniki (Foodscapes ..., 2013) ter podvržena neprestani prostorsko-časovni genezi (Graham, Healey, 1999; cv: Guštin, 2018). V zadnjem stoletju smo tako priča hitrim in očitnim spremembam prehranske pokrajine: pospešena modernizacija in intenzifikacija kmetijstva (produktivizem) so po drugi svetovni vojni postopoma pripeljali do presežkov hrane, v zadnjih desetletjih pa zlasti v Evropi sledimo protekcionizmu, lokalizmu in ekstenzifikaciji kmetijske panoge. Tovrstne spremembe generirajo oblikovanje pestre prehranske pokrajine oziroma sobivanje prehranskih pokrajin, ki jih lahko preučujemo na različnih ravneh (tj. od lokalne do globalne).

Namen prispevka je s pomočjo dveh raziskovalnih pristopov, tj. *prehranske enačbe* (angl. *food equation*; *kot razmerja med proizvodnjo in potrošnjo hrane*; Morgan, Sonnino, 2010) ter *regionalnih gospodarskih krogov* v Škofjeloškem hribovju (*kot tokov dobrin na določenem območju*; Maier, 2002; Potočnik Slavič, 2010) čim bolj celostno obravnavati prehransko pokrajino kot odnosni prostor, predvsem pa opozoriti na trajnostni vidik (Plut, 2012) pri njenem preučevanju in razvoju. Zanimali so nas gradniki prehranske enačbe, akterji in deležniki v prehranski pokrajini ter odnosi med njimi. Predvidevamo, da je prehranska pokrajina v Škofjeloškem hribovju navznoter zelo heterogena, navzven pa območje deluje homogeno. Z našimi ugotovitvami potrjujemo, da je za vzpostavitev prehranske pokrajine ključno dolgoročno usklajeno sodelovanje med različnimi akterji in deležniki.

Prispevek pričenjamo s pregledom sodobnega geografskega raziskovanja na področju prehranske pokrajine. Sledi pojasnitev dveh teoretičnih vidikov preučevanja prehranske pokrajine (prehranska enačba, regionalni gospodarski krog) ter predstavitev metodološkega okvira. Za študijo primera je bilo izbrano Škofjeloško hribovje kot funkcionalna

regija. Rezultati raziskave se osredotočajo na poglobljeno analizo akterjev in deležnikov prehranske pokrajine ter razmerij med gradniki prehranske enačbe, kot jih prepoznava lokalni deležniki in akterji. V sklepu so predstavljeni pogledi na prihodnji razvoj prehranske pokrajine v Škofjeloškem hribovju.

2 PREHRANSKA POKRAJINA V SODOBNEM GEOGRAFSKEM RAZISKOVANJU

Kot opozicija globalni produktivistični agroindustrijski dinamiki so se na prelomu tisočletja razvili številni novi pristopi. Danes večina razprav prehransko pokrajino obravnava z dveh vidikov, in sicer z vidika *odnosa med proizvodnjo in prostorom* ter *odnosa med procesom (procesi) in prostorom* (Potočnik Slavič in sod., 2016).

V *odnosu med proizvodnjo in geografskim prostorom* avtorji običajno govorijo o relokalizaciji hrane (Donald in sod., 2010), ki se kaže v označevanju živil (npr. označba geografskega porekla), oblikovanju regionalnih kulinarčnih in turističnih destinacij ter razvoju različnih alternativ prevladujočim neoliberalnim praksam. V evropski literaturi so te alternative najpogosteje opredeljene kot kratke oskrbne verige (ang. *Short Food Supply Chain*; Marsden in sod., 2000; Renting in sod., 2003), tudi lokalni prehranski sistemi (ang. *Local Food Systems*), v anglosaksonskih državah jih poznamo kot alternativne prehranske mreže (ang. *Alternative Food Networks*; Renting in sod., 2003; Goodman, DuPuis, Goodman, 2012; Marsden, 2017), tudi alternativne prehranske verige (ang. *Alternative Food Chains*, Marsden, Banks, Bristow, 2000) ali alternativne prehranske prakse (ang. *Alternative Food Practice*; Franklin, Morgan, 2014). V zadnjem času je bilo narejenih več študij o t. i. državljskih prehranskih mrežah (ang. *Civic Food Networks*; Renting, Schermer, Rossi, 2012; Lyson, 2008), ki spodbujajo potrošnika k aktivni vlogi v prehranski pokrajini, ter o skupnostnih prehranskih praksah (ang. *Community Food Practice*; Franklin, Morgan, 2014), ki na novo opredeljujejo odnos med mestom in podeželjem.

V *odnosu med procesom (procesi) in geografskim prostorom* se raziskave osredotočajo na socialne in etične vrednote, povezane z določenimi preskrbnimi verigami. V zadnjih desetletjih so se razvile številne prehranske pobude (inicijative). Raziskave se tu osredotočajo na lokalni prehranski sektor in arhetipske primere kratkih preskrbnih verig, npr. kmečke tržnice, zaboječki, trgovine na kmetiji (Marsden, Banks, Bristow, 2000), tudi kmetijstvo, ki ga spodbuja skupnost (ang. *Community Supported Agriculture*; Cone, Myhre, 2000), kjer je pomemben neposreden odnos med kmetom in potrošnikom ter družbeni in gospodarski učinki, ki ga le-to ima. Prehranski projekti, ki jih izvaja skupnost, imajo močno filantropsko noto, saj poskušajo zmanjšati družbene probleme (slaba prehrana, slabo zdravstveno stanje prebivalcev, revščina) in vsem ljudem omogočiti dostop do kakovostne hrane (Dowler, Caraher, 2003). Preskrba javnih kuhinj (šole, vrtci, bolnice, domovi za starejše) je eno ključnih vprašanj zadnjega časa v EU, s tem pa tudi v Sloveniji, ko se poskuša s t. i. zelenimi naročili in različnimi drugimi ukrepi (Šolska shema, ki vključuje sadje, zelenjavo in mleko) spodbuditi, da cena hrane ni edino merilo pri naročanju živil, ampak njena kakovost (Uhan, 2015). Najbolj javno odmevni sta pobudi

pravična trgovina in ekološka živila, katerih cilj je pravičnejša razdelitev dobička, zmanjšanje kmetijskega obremenjevanja, ohranjanje biodiverzitete, pridelava kakovostnejše in bolj zdrave hrane. Navkljub vsem pozitivnim učinkom pa sta izpostavljeni tudi kritikam (npr. zaradi uporabe neoliberalnih pristopov pri oskrbi in distribuciji, hitrega širjenja in cenovne nedostopnosti za gospodarsko šibkejšo socialne skupine, zato ekološkim živilom očitajo elitiziranje (Goodman, DuPuis, Goodman, 2012).

Večina sodobnih raziskav temelji na pomenskih dihotomijah (pridelava : potrošnja, narava : človek, konvencionalne oskrbne verige : alternativne oskrbne verige, zasebni interes : javni interes). Pri preučevanju prehranske pokrajine se osredotočajo na odnose v oskrbni verigi in posredujejo bolj jasno politično idejo glede proizvodnje in potrošnje, predvsem s poudarkom na socialni pravičnosti in alternativah prevladujočim neoliberalnim praksam. Le delno se raziskave prehranskih sistemov osredotočajo na geografski prostor in razvoj podeželja (Goodman, 2004; Goodman, DuPuis, Goodman, 2012; Marsden, Banks, Bristow, 2000; Marsden, 2017; Potočnik Slavič, 2010; Potočnik Slavič in sod., 2016; Lampič, Potočnik Slavič, 2017).

3 TEORETIČNO-METODOLOŠKI VIDIKI PREUČEVANJA PREHRANSKE POKRAJINE

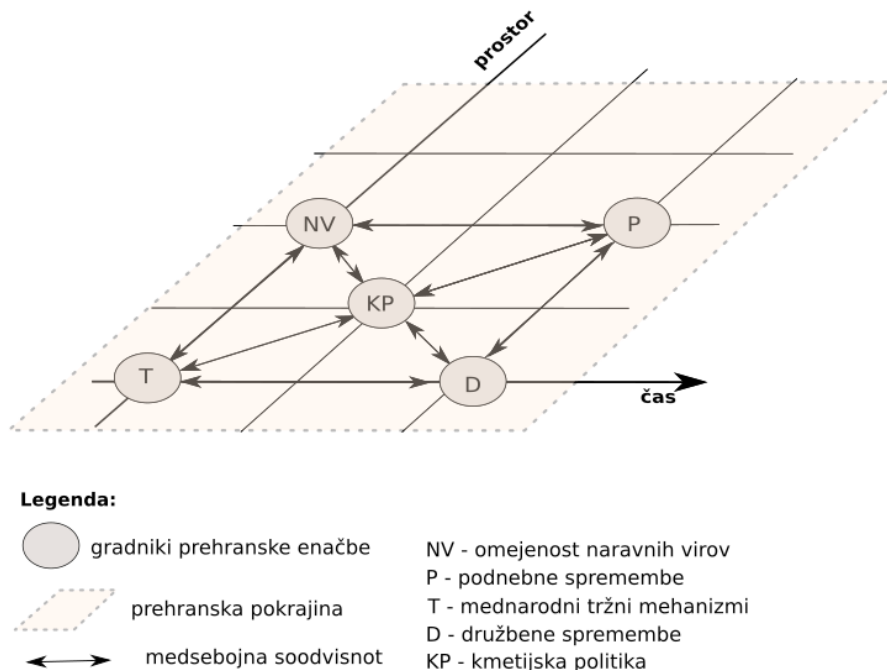
V naši raziskavi prehranske pokrajine na primeru Škofjeloškega hribovja smo se želeli izogniti poenostavljanju in necelovitemu obravnavanju prehranske pokrajine kot odnosnega prostora, predvsem pa opozoriti na trajnostni vidik (Plut, 2012) pri njenem preučevanju in razvoju. Zato v raziskavi kombiniramo pristop prehranske enačbe (angl. food equation; kot *razmerja med proizvodnjo in potrošnjo hrane, odvisno od mednarodne trgovine s hrano*; Morgan, Sonnino, 2010) in regionalnih gospodarskih krogov (*kot tokov dobrin na določenem območju*; Maier, 2002; Potočnik Slavič, 2010).

3.1 Prehranska enačba

V preteklosti je bil pri raziskavah s področja hrane prevladujoč ekonomski vidik prehranske enačbe, danes pa v ospredje vse bolj prihajajo družbeni ali socialni vidik (npr. socioekonomska dostopnost hrane), okoljski vidik (npr. omejenost naravnih virov, podnebne spremembe) ter časovna in prostorska komponenta prehranske enačbe. Prehransko enačbo tvorijo različni gradniki:

- *naravni viri, ki so omejeni*: rodovitna tla in voda, od katerih je kmetijstvo eksistenčno odvisno; konkurenca za tla med pridelavo hrane, proizvodnjo industrijskih rastlin (npr. za biogoriva) in pozidavo je vse večja;
- *podnebne spremembe*: pridelava kmetijskih pridelkov, njihov donos in kakovost so neposredno odvisni od lokalnega podnebja in vremena, zato je kmetijstvo eden od sektorjev, na katerega podnebne spremembe odločilno vplivajo (v EU najmanj 20 % kmetov vsako leto izgubi nad 30 % prihodkov zaradi različnih ekstremnih vremenskih pojavov, kot so suša, neurja s točo, pozebe, moče, večji napadi škodljivcev in bolezni ipd.; Sporočilo Komisije ..., 2017);

Slika 1: Prepoznani gradniki prehranske enačbe, ki se materializirajo v prehranski pokrajini.
 Figure 1: The identified building blocks of a food equation that materialize in a foodscape.

Zasnova in oblikovanje: Sara Uhan, Oddelek za geografijo, FF, 2018.

- *mednarodni tržni mehanizmi*: hrana je tržna dobrina, zato oskrbo s hrano regulirajo različni mednarodni tržni mehanizmi; v Sloveniji velja skupna ureditev kmetijskih trgov znotraj EU, ki deluje po načelih Svetovne trgovinske organizacije (WTO); kritiki opozarjajo, da mednarodna trgovinska pogajanja namesto večstranskih postajajo vedno bolj dvostranska (izključujejo določene akterje ali celotne sektorje, npr. kmetijstvo; Posvetovanje o posodobitvi ..., 2017);
- *družbene spremembe*: med katere lahko prištevamo vedno večjo potrošnjo mesa v azijskih državah in povpraševanje po lokalnih, ekološko pridelanih in visoko kakovostnih proizvodih v Evropi, gospodarska in demografska rast, (sub)urbanizacija ter spremembe prehranjevalnih navad in življenjskega sloga ljudi v mestih in na podeželju, ki terjajo preoblikovanje obstoječih prehranskih sistemov ter okrepljeno sodelovanje med mestom in podeželjem;
- *kmetijska politika*: prehranska enačba je subvencioniran sistem (neposredna plačila so glede na delež finančnih sredstev osnovni mehanizem Skupne kmetijske politike EU), kmetijska politika pa je v vlogi blažilca nihanj ostalih gradnikov; v nepredvidljivih okoliščinah kmetovanja (npr. nestanovitna proizvodnja in nihajoče cene) poskuša EU z neposrednimi plačili doseči, da so dohodki kmetov razmeroma stabilni in je pridelava hrane približno sorazmerno porazdeljena po vseh državah EU.

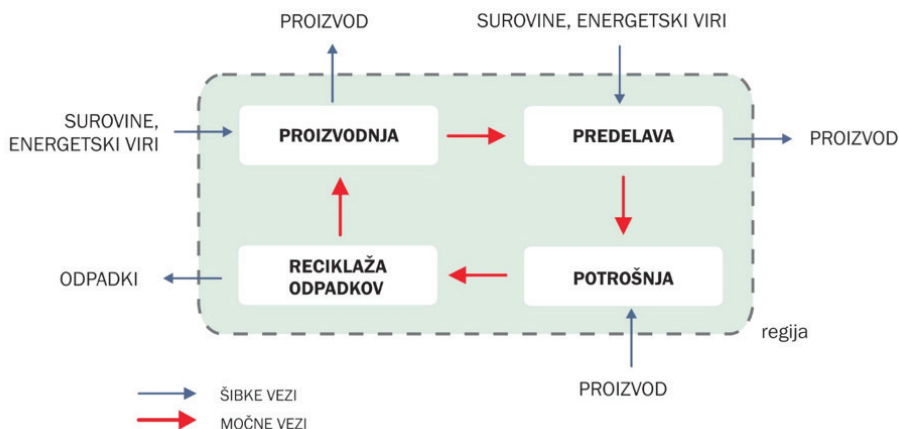
3.2 Regionalni gospodarski krog

V današnjem času se soočamo s t. i. dolgimi prehranskimi potmi, saj je potrošnja prevečkrat oddaljena od prostora in procesov pridelave ter predelave hrane, prehranski trgi pa vse bolj nestanovitni. Zato se v zadnjih dvajsetih letih vse večja pozornost namenja vzpostavitvi in okrepitvi posameznih proizvodnih procesov (proizvodnje, predelave, potrošnje in reciklaže) znotraj funkcionalnega območja. V ekonomski teoriji se za tovrstni poenostavljeni prikaz pretoka blaga, kapitala, storitev ipd. uporablja izraz regionalni gospodarski krog (Maier, 2002; Potočnik Slavič, 2010).

V idealnem modelu (slika 2) je poudarek na krepitvi gospodarskih odnosov znotraj regije: uporaba in predelava lastnih surovin in energetskih virov, iz njih izhajajoča proizvodnja znotraj regije, spodbujanje zavesti kupcev za povečan nakup izdelkov, proizvedenih v regiji, tudi večja odgovornost znotraj in med gospodarskimi odnosi in enotami za predelavo odpadkov. Model regionalnih gospodarskih krogov naj bi tako krepil notranje odnose med deležniki in akterji, zmanjšal odvisnost od zunanjega okolja in gospodarskih odnosov teh enot ter istočasno s svojimi proizvodi prodrl na tuja tržišča. To seveda pogojuje tudi razvoj tehnologij, sposobnih uporabe lokalnih/regionalnih virov, surovin in potencialov, krepitev regionalne identitete in odgovornosti vseh gospodarskih enot za proizvodni proces v celoti.

Slika 2: Shema »idealnega« regionalnega gospodarskega kroga kot odnosnega prostora.

Figure 2: Scheme of »ideal« regional economic circle as relational space.

Vir: Maier, 2002, cv. Potočnik Slavič, 2010.

Preučevanja prehranske pokrajine v Škofjeloškem hribovju smo se torej lotili s temeljito analizo gradnikov prehranske enačbe, obenem pa smo preverili delovanje deležnikov in akterjev, ki so se vzpostavili v okviru kooperacij (zadruge), partnerstev ali kakšne druge registrirane oblike sodelovanja. Seveda smo se zavedali, da prehranska pokrajina

Škofjeloškega hribovja predstavlja lokalni prehranski sistem, ki deluje znotraj regionalnega prehranskega sistema, ki je del nacionalnega prehranskega sistema, kateri se mreži širše na globalno raven.

3.3 Metodološki okvir preučevanja prehranske pokrajine

Pri analizi prehranske pokrajine se je bilo treba poslužiti kombiniranih kvantitativnih in kvalitativnih metod preučevanja, saj so baze podatkov o količinah pridelane hrane, kje in na kakšen način so kmetijski pridelki predelani, kateri distribucijski načini so prisotni, kako poteka trženje prehranskih proizvodov in kdo so potrošniki, razpršene ali sploh ne obstajajo (npr. ocena, koliko proizvedene hrane se znotraj preučevane prehranske pokrajine tudi potroši ipd.). Podatke o količini pridelave, delno tudi o predelavi (dopolnilne dejavnosti na kmetiji in kmetijska gospodarstva - KMG, kjer je nosilec poslovni subjekt) smo pridobili iz Registra kmetijskih gospodarstev (2018), ki ga vodi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, pri čemer smo jih kombinirali s podatki SURS-a (Popis kmetijstva, 2010). Podatke o večjih živilsko-predelovalnih obratih smo pridobili iz Poslovnega registra AJPES (2018).

Za razumevanje odnosov med akterji in deležniki prehranske pokrajine ter opredelitev gradnikov prehranske enačbe je bila ključna izvedba poglobljenih polstrukturiranih intervjujev. Intervjuvanje je potekalo v aprilu in maju 2018. Intervjuvali smo 11 predstavnikov kmetov in 3 predstavnike podpornih ustanov (regionalne razvojne agencije, kmetijske svetovalne službe in zadruga). Vsebinska analiza pridobljenih informacij s pomočjo intervjujev in njihova medsebojna primerjava sta bili zaradi obsežnosti gradiva (preko 120 strani transkribiranih intervjujev) izvedeni z utemeljevalno teorijo s pomočjo računalniškega orodja *Atlas.ti*. Gre za besedilno analizo, ki omogoča kvantitativno analizo nestrukturiranih podatkov in se je v zadnjem času poslužuje več raziskovalcev (Kumer, 2017; Logar, 2015; Štampelj, 2012; Urbanc, 2008). S pomočjo analize intervjujev in strukturalnih podatkov kmetijskih gospodarstev smo izvedli tipizacijo kmetij na preučevanem območju. Na podlagi predhodnih metod smo prepoznali deležnike in akterje prehranske pokrajine ter po načelih regionalnega gospodarskega kroga (Maier, 2002; Potočnik Slavič, 2010) opredelili delovanje in upravljanje (lokalne) prehranske pokrajine, pri čemer smo se osredotočili na pridelavo, predelavo in prodajo, nismo pa izvajali raziskave potrošnikov in reciklaže.

V fokusni skupini smo soočili mnenja različnih deležnikov in akterjev prehranske pokrajine v Škofjeloškem hribovju. Gre za metodo, ko se sreča manjša skupina ljudi (6–8 oseb), ki se usmerjeno pogovarja o vnaprej znani temi, pogovor pa poteka po določenem načrtu (Klemenčič, Hlebec, 2007). S to metodo smo preverili naš model prehranske pokrajine ter soočili mnenja relevantnih deležnikov glede prihodnjega razvoja prehranske pokrajine v Škofjeloškem hribovju.

4 REZULTATI: PREHRANSKA POKRAJINA V ŠKOFJELOŠKEM HRIBOVJU

4.1. Škofjeloško hribovje kot funkcionalna regija

Škofjeloško hribovje, poimenovano tudi Loško pogorje ali hribovje (Ilešič, 1938; Šifrer, 1983), je obsežna tektonska guba, zasukana v smeri sever-jug, pri čemer gre za močno razčlenjen, hriboviti svet Zahodnega predalpskega hribovja v porečju obeh Sor (Selške in Poljanske; Šifrer, 1983). Škofjeloško hribovje je sestavljeno iz štirih delov (Slovenija - pokrajine in ljudje, 1999; slika 3):

- osrednje Škofjeloško hribovje, ki leži med Selško in Poljansko dolino,
- Šmohorsko hribovje¹, ki zavzema severovzhodni del Škofjeloškega hribovja med dolinama Selške Sore in Besnice,
- Ratitovško podgorje, ki obsega prisojna pobočja Jelovice in Ratitovca med Sorico in Dražgošami ter
- Žirovsko hribovje na jugozahodnem delu Škofjeloškega hribovja s središčem v Žirovski kotlinici.

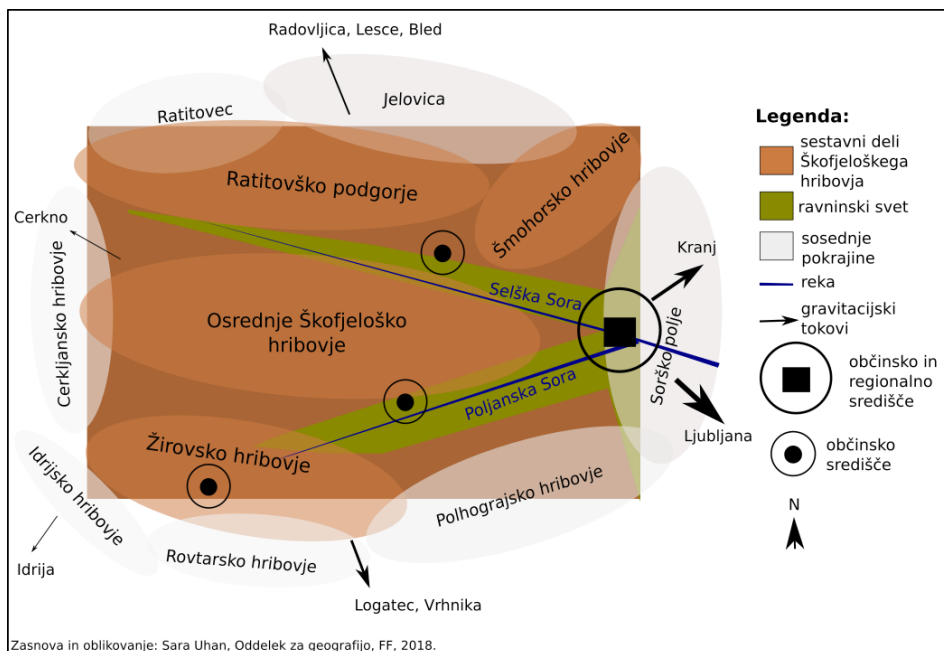
Teorija regionalnih gospodarskih krogov, po kateri smo preučevali prehransko pokrajino, teži k preučevanju funkcionalne regije (poleg naravnogeografskih značilnosti so pomembne tudi upravno-administrativna razdelitev, gravitacijske značilnosti prebivalstva in notranja povezanost območja), zato smo poleg vzpetega dela v naše preučevano območje vključili tudi gravitacijsko povezano Sorško polje. Območje je upravno-administrativno razdeljeno na štiri občine: Škofja Loka (145 km², 22.919 prebivalcev), Železniki (164 km², 6709 prebivalcev), Gorenja vas - Poljane (153,3 km², 7541 prebivalcev) in Žiri (49 km², 4871 prebivalcev; Prebivalstvo po starosti ..., 2018)), ki so bile ustanovljene leta 1995 iz nekdanje občine Škofja Loka in danes tvorijo Upravno enoto Škofja Loka. Tako upravno-administrativna kot notranja povezanost (regionalna razvojna agencija Sora, lokalna akcijska skupina »LAS loškega pogorja«, društva, cerkvena organiziranost) kažeta na geografsko zaokroženost te regije, katere osrednji del predstavlja Škofjeloško hribovje.

---

1 To pojmovanje je lokalnim prebivalcem manj poznano.

Slika 3: Model notranje členitve Škofjeloškega hribovja.
Figure 3: Model of internal division of the Škofja Loka Hills.

Vir osnovnih informacij: Kladnik, 1996; Slovenija - pokrajine in ljudje, 1999; Šifrer, 1983; Fokusna delavnica, 2018.

4.2 Naravni viri preučevane prehranske pokrajine

Preučevano območje razpolaga z 10.395 ha kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU; Register kmetijskih gospodarstev, 2018), kar pomeni 2472 m² obdelovalnih površin na prebivalca in je visoko nad slovenskim povprečjem (tj. 889 m²). Ker gre za hribovit in močno razčlenjen predalpski svet z vmesnimi dolinami in grapami, prevladujejo hribovske kmetije. Kmetije so majhne, povprečna velikost kmetij je 6,5 ha KZU. 90 % preučevanega območja sodi med območja z omejenimi možnostmi za kmetovanje (Register kmetijskih gospodarstev, 2018). Značilna posledica specifičnih naravnogeografskih razmer za kmetijsko pridelavo se kaže v strukturi rabi kmetijskih zemljišč. S 83,5 % izrazito prevladuje travnjenje (travniki in pašniki). Kot tudi drugod v predalpskem in alpskem svetu se pomen tradicionalnega (alpskega) poljedelstva vedno bolj zmanjšuje. Delež njivskih površin je nizek (manj kot 4 % KZU), razen v občini Škofja Loka, kjer je več njivskih površin na ravninskem Sorškem polju (31 % KZU). Dolgo tradicijo imajo ekstenzivni nasadi sadnega drevja v termalnem pasu (danes približno 2 % KZU; Raba tal, 2018). Prevladujoča je usmeritev kmetij v živinorejo (predvsem govedoreja). Pomemben dodaten dohodek kmetijam predstavlja gozdarstvo, saj gre za nadpovprečno gozdnato območje (delež gozda: 71 %;

Raba tal, 2018). Za kmetijstvo in živinorejo v višjih legah Škofjeloškega hribovja ima poseben pomen planinska paša, ki je ena najstarejših in tradicionalnih oblik skupne rabe zemljišč. S pašo se vzdržuje obdelanost težje dostopnih kmetijskih zemljišč, ohranja se poselitvena struktura na višjih nadmorskih višinah ter značilna kulturna pokrajina. V Škofjeloškem hribovju deluje šest pašnih skupnosti (Register kmetijskih gospodarstev, 2018).

Ključne značilnosti hribovskega kmetijstva:

- omejena možnost uporabe zemljišč in standardne mehanizacije zaradi velikih naklonov;
- rodovitna prst je zelo omejen naraven vir, kar se v pokrajini odraža v majhnosti in razdrobljenosti KZU, to pa predstavlja razvojni problem;
- krajša vegetacijska doba in ožji izbor primernih kulturnih rastlin;
- prevladujoča kmetijska dejavnost je živinoreja;
- pomemben vir dohodka je gozd, saj se velikokrat iz prihodkov te dejavnosti financira tudi kmetijska dejavnost;
- diverzifikacija dohodkov z dopolnilnimi dejavnostmi na kmetijah;
- večfunkcijska vloga hribovskega kmetijstva: pridelava hrane, vzdrževanje in urejanje kulturne pokrajine, preprečevanje erozije prsti in drugih naravnih nesreč, vzdrževanje določenih ekosistemov (npr. planinskih pašnikov), ohranjanje estetske ter rekreacijske vrednosti pokrajine, kar je predpogoj za razvoj nekaterih drugih sektorjev (npr. turizma) ter ohranjanje poselitve v hribovitem svetu (tradicionalnih hribovskih vasi);
- preživetje kmetij je v veliki meri odvisno od ukrepov Skupne kmetijske politike EU oz. Programa razvoja podeželja.

4.3 Akterji in deležniki prehranske pokrajine

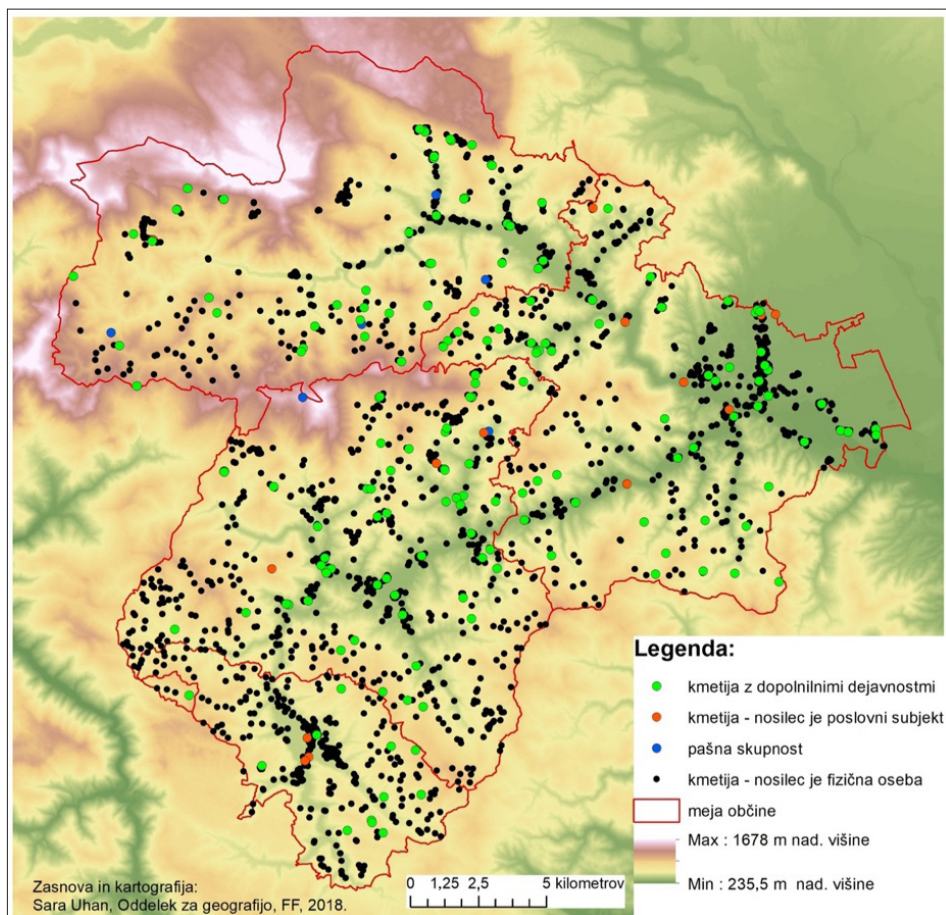
Študija prehranske pokrajine v Škofjeloškem hribovju je pokazala, da je kmetijsko-živilska panoga na tem območju zelo živahna in jo sestavljajo:

- številne manjše, pretežno hribovske kmetije in nekaj večjih kmetij (v letu 2018 je registriranih 1598 KMG, od tega je približno ena tretjina tržnih kmetij, ostale so samooskrbne kmetije; Register kmetijskih gospodarstev, 2018);
- manjši predelovalni obrati na kmetijah (168 kmetij ali 10,5 % ima registrirano eno ali več dopolnilnih dejavnosti na kmetiji; 27,5 % vseh registriranih dopolnilnih dejavnosti so različne oblike predelave hrane, kar je dvakrat več kot na državni ravni; Register kmetijskih gospodarstev, 2018) in nekaj večjih, kjer je predelava prerasla administrativne okvire dopolnilnih dejavnosti na kmetiji in so registrirani kot poslovni subjekt (npr. večji sirarji);
- Loška zadruga, ki uspešno združuje številne manjše kmete (pribl. 500 kooperantov), ima organizirano lastno predelavo (mesa, mleka) in intenzivno razvija maloprodajo, ki temelji na lokalnih proizvodih (t. i. Domači kotički), v katerih je našla tržno vrzel;
- živo podporno okolje: razvojna agencija, lokalna akcijska skupina, kmetijska svetovalna služba, različni občinski organi, upravna enota in zadruga, ki uspešno sodelujejo, razvijajo lokalno blagovno znamko visoke kakovosti (Babica Jerca in Dedek Jaka) in nudijo podporo pri razvijanju kmetijsko-živilske panoge in promociji lokalne preskrbe s hrano.

Vsi ti deležniki, akterji in odnosi med njimi tvorijo pestro prehransko pokrajino v Škofjeloškem hribovju.

Slika 4: Prostorska razporeditev različnih registriranih oblik kmetijske dejavnosti v Škofjeloškem hribovju.

Figure 4: Spatial distribution of various registered forms of agricultural activity in the Škofja Loka Hills.

Vir podatkov: Register kmetijskih gospodarstev, 2018; GURS, 2018.

Najštevilčnejši akter v prehranski pokrajini so kmetje. Prevladujejo samooskrbne kmetije, ki sicer pomembno prispevajo k prehranski preskrbi posameznega gospodarstva, prehranski varnosti in obdelanosti pokrajine, niso pa del prehranskih sistemov, zato

smo se v naši raziskavi osredotočili na tržne kmetije. Teh je v Škofjeloškem hribovju približno 600 in jih lahko glede na različne kazalce, kot so: velikost kmetije in število polnovrednih delovnih moči (PDM), organiziranost dejavnosti (primarna, dopolnilna dejavnost), tržne kanale, vključenost v lokalne strukture (kot sta zadruga in skupna blagovna znamka ipd.), razvrstimo v 4 skupine (preglednica 1).

Preglednica 1: Tipizacija tržnih kmetij v Škofjeloškem hribovju.

Table 1: Types of market-oriented farms in the Škofja Loka Hills.

Tip 1	Tip 1 so delovno intenzivne kmetije, večje po obsegu proizvodnje in dela (tudi zaposlenih na kmetiji PDM > 3), z daljšo tradicijo (usmerjenost kmetije > 20 let). V določenih primerih je dopolnilna dejavnost prerasla okvire družinske kmetije in so danes organizirani kot samostojni poslovni subjekti. Zanje je značilno pretežno samostojno nastopanje na trgu, saj imajo prepoznavno lastno blagovno znamko. Tipični predstavniki so večji sirarji. Še vedno so močno vpeti v lokalno okolje, zaradi obsega proizvodnje svoje prodajne kanale širijo tudi širše na regionalno in državno raven.
Tip 2	Tip 2 so manjše kmetije po obsegu (PDM = 1), ki so razvojno priložnost videle v razvoju dopolnilnih dejavnosti, ki predstavljajo glavni vir dohodka na kmetiji (npr. peka kruha, peciv, manjši sirarji, zeliščarstvo). Svoje proizvode tržijo pretežno v lokalnem okolju in so bolj odprti za horizontalno in vertikalno sodelovanje. Vezani so na lokalne strukture, kot je zadruga ter so vključeni v lokalno blagovno znamko.
Tip 3	Tip 3 so »klasične« kmetije, usmerjene v glavno dejavnost, ki na različne načine pretežno tržijo primarne kmetijske proizvode, iščejo inovativne dodatne vire zaslužka, z dopolnilno dejavnostjo še le vstopajo na trg in jim (zaenkrat) predstavlja sorazmerno manjši dodatni vir zaslužka na kmetiji. Tipični predstavniki so zelenjadarji in sadjarji.
Tip 4	Tip 4 je najpogostejši tip kmetije v Škofjeloškem hribovju. To so kmetije, na katerih je kmetijska dejavnost sekundarni dohodek. Družinski člani so si poiskali še druge vire dohodkov izven kmetijstva, zato govorimo o polkmetih. Nimajo registriranih dopolnilnih dejavnosti, tržijo primarno proizvodnjo. Sodelujejo z zadrugo, ki za njih vrši predelavo in nadaljnje trženje.

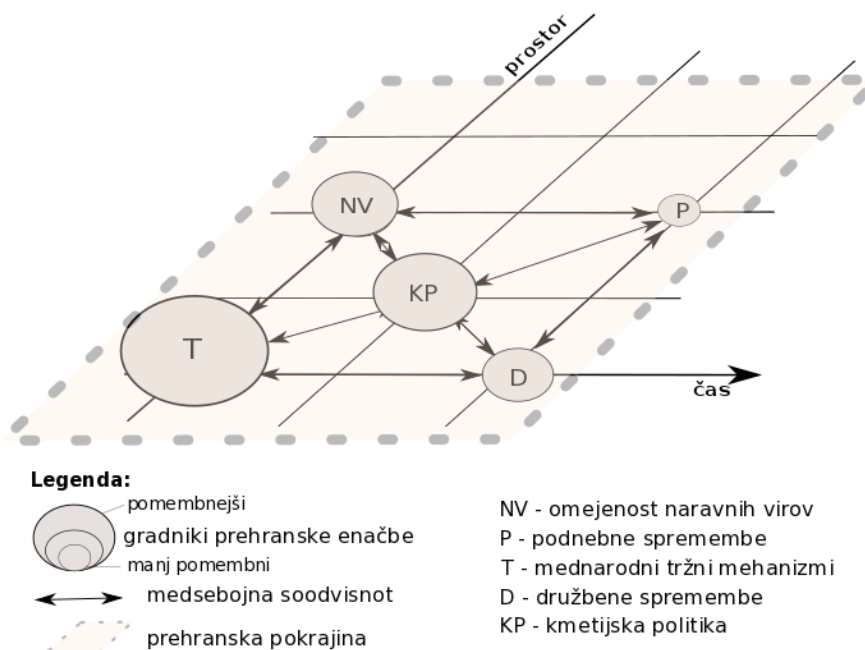
Viri informacij: Register kmetijskih gospodarstev, 2018; Fokusna delavnica, 2018; Intervjuvanje kmetov ..., 2018; Intervjuvanje podpornih ustanov ..., 2018.

4.4 Razmerja med gradniki prehranske enačbe, kot jih prepoznava lokalni deležniki in akterji

Tako kmetje kot podporno okolje prepoznava globalne tržne razmere (vpliv velikih agroživilskih podjetij, pritisk hrane iz uvoza, zaradi česar prihaja do nihanja cen hrane ipd.) kot ključni gradnik prehranske enačbe, ki vpliva na proizvodnjo in potrošnjo hrane oziroma oblikovanje lokalne prehranske pokrajine. Ker prevladujejo hribovske kmetije, za katere so značilni skromnejši pridelovalni pogoji, je pomemben omejitveni dejavnik pri proizvodnji hrane tudi omejenost naravnih virov, kot sta rodovitna tla in voda. Podnebne spremembe, ki se kažejo zlasti v pogostosti in intenzivnosti ekstremnih vremenskih pojavov (ujem), kmetje na preučevanem območju zaznavajo manj intenzivno, zato se zaenkrat nanje posebej še ne prilagajajo. Vsaj ne zavedoma, čeprav je prilagajanje zaradi omejenih pogojev kmetovanja del preživetvene strategije hribovskega kmeta. Pri tem mu

pomaga tudi država (s subvencijami), vendar kmetje v Škofjeloškem hribovju ne računajo preveč nanjo. Na prehransko enačbo odločilno vplivajo tudi družbene spremembe (npr. spremembe potrošniških navad). V zadnjih letih smo pričča povečanemu povpraševanju po lokalni, visokokakovostni, domači hrani, kar pozitivno krepi lokalno prehransko pokrajino v Škofjeloškem hribovju. Kmetijska politika je pomemben blažilec nihanj ostalih gradnikov in zagotavlja prožnost številnim kmetijam ter omogoča subvencioniran sistem prehranske enačbe. Hkrati pa je kmetijska politika pomembna, ker financira programe razvoja podeželja, v okviru katerih podpirne ustanove v Škofjeloškem hribovju izvajajo različne prehranske projekte. V prihodnosti se pričakuje krepitev vpliva podnebnih sprememb in vse manjšo vlogo »klasične« kmetijske politike (tj. neposrednih plačil kmetijam; Fokusna delavnica, 2018; Intervjuvanje kmetov ..., 2018; Intervjuvanje podpornih ustanov ..., 2018).

Slika 5: Razmerja med gradniki prehranske enačbe v Škofjeloškem hribovju.
Figure 5: Relations between the building blocks of the food equation in Škofja Loka Hills.

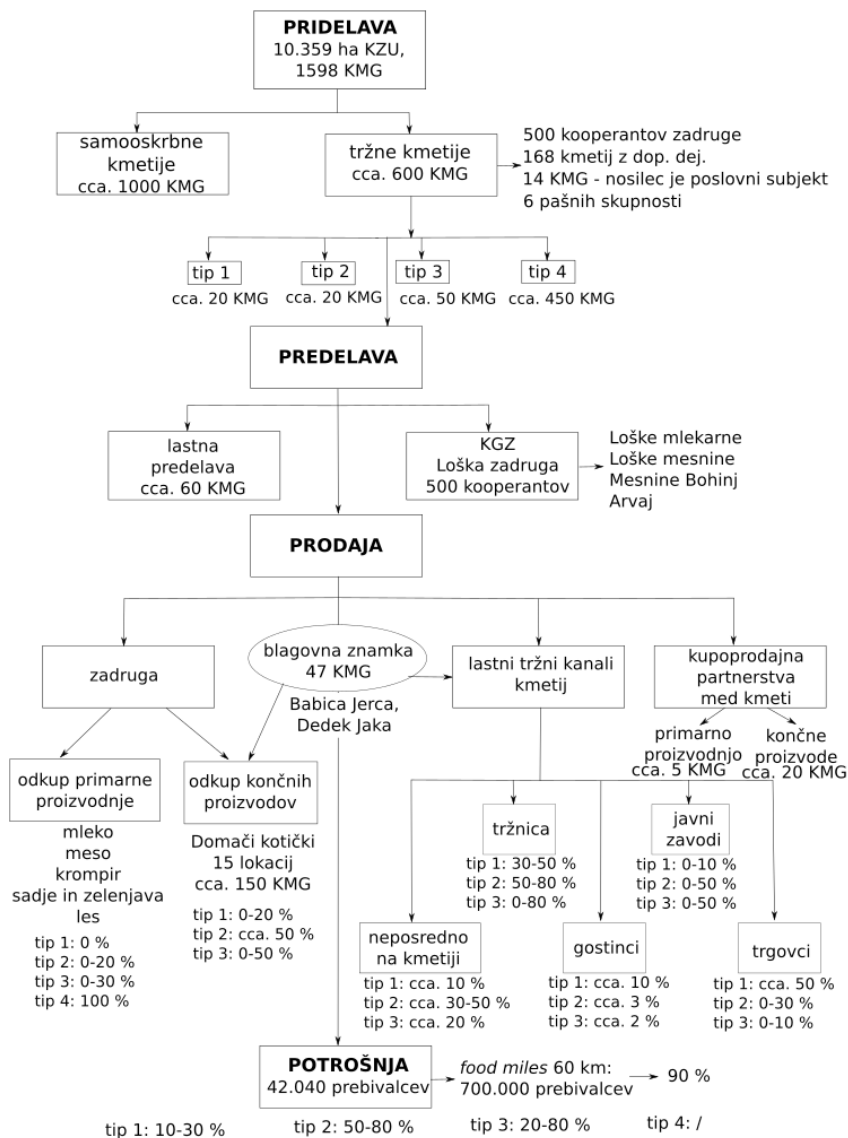
Zasnova in oblikovanje: Sara Uhan, Oddelek za geografijo, FF, 2018.

4.5 Prehranska pokrajina z vidika regionalnega gospodarskega kroga

Lokalna prehranska pokrajina je kompleksen, vertikalno (povezovanje kmetijskega sektorja z gostinstvom, turizmom ipd.) in horizontalno povezan sistem (povezovanje

Slika 6: Sedanje stanje regionalnega gospodarskega kroga, ki sooblikuje prehransko pokrajino Škofjeloškega hribovja.

Figure 6: The current state of the regional economic circle, which cocreates foodscape of the Škofja Loka Hills.

Opomba: Za tipizacijo kmetij glej preglednico 1.

Viri podatkov: Register kmetijskih gospodarstev, 2018; SURS, 2018; Fokusna delavnica, 2018; Intervjuvanje kmetov ..., 2018; Intervjuvanje podpornih ustanov ..., 2018; Namen kmetijske pridelave ..., 2010.

različnih deležnikov in akterjev znotraj kmetijskega sektorja). Naša raziskava v Škofjeloškem hribovju je temeljila na metodi regionalnega gospodarskega kroga in je bila izvedena v fazi njegove rasti in ugodnih mikro- in makroekonomskih razmer za lokalno pridelano in predelano hrano.

Kmetje se poslužujejo paralelnih sistemov trženja, ki se med sabo tudi mrežijo: zadruga, lastni tržni kanali kmetij (tržnice, javni zavodi, neposredna prodaja na kmetiji), kupoprodajna partnerstva med kmeti, lokalna blagovna znamka. Z dolgoletnim delom na tem področju, s prilagoditvijo zakonodaje in ukrepov se je okrepilo sodelovanje med kmeti in javnimi zavodi (šole, vrtci). Določene kmetije predvsem tipa 2 (manjši obrati predelave mleka, peka kruha) in tipa 3 (zelenjadarji, sadjarji) so v tem prepoznale tržno vrzel in pomembno sodelujejo, še vedno pa je v določeni meri od upravljalca naročanja v javni kuhinji odvisno, ali imajo vzpostavljeno sodelovanje z lokalnimi pridelovalci ali ne, saj to zahteva več dela. Manj je primerov uspešnega sodelovanja med lokalnimi pridelovalci ter gostinsko-nastanitvenimi ponudniki (največ sodelujejo kmetije tipa 1, do 10 % prihodkov kmetije), saj je očitno še preveč dvoma, da primerna povezanost deležnikov prinaša dobrobit vsem, zlasti pa obema gospodarskima dejavnostnima (kmetijstvu in turizmu). Največja ovira je (pre)nizka odkupna cena, zato za kmete to sodelovanje (še) ni zanimivo.

»Z gostinci sem probala, ampak je tako nizka cena, da jaz ne morem tle, ko imamo toliko ročnega dela. Jaz nisem konkurenčna unim, ki imajo po par hektarjev in se usedejo na traktor. Tle je vse v bregu. Že šola je nizka cena, ampak to se še da preživeti. Pod to se pa ne more iti.« (ženska, 31 let, kmetija tip 3)

Lokalni prehranski sistem močno temelji na enem deležniku, to je zadruga, ki je v vlogi največjega živilsko-predelovalnega obrata na tem območju, največjega trgovca in je tudi v vlogi podporne ustanove. Dokler je ta deležnik stabilen, lokalni prehranski sistem dobro deluje, zaskrbljujoče pa bi bilo, če se ta deležnik znajde v težavah. Povezovanje med kmeti je šibko, razen v zadrugi – tako v primarni kot v dopolnilni dejavnosti ter nekaj kupoprodajnih partnerstev med kmeti, ki temeljijo na izključno poslovnih odnosih. Za uspešen razvoj prehranske pokrajine bi bilo treba vzpostaviti tudi medsebojne povezave med večjimi kmeti s predelovalnimi obrati in zadrugo, ki združuje manjše kmete.

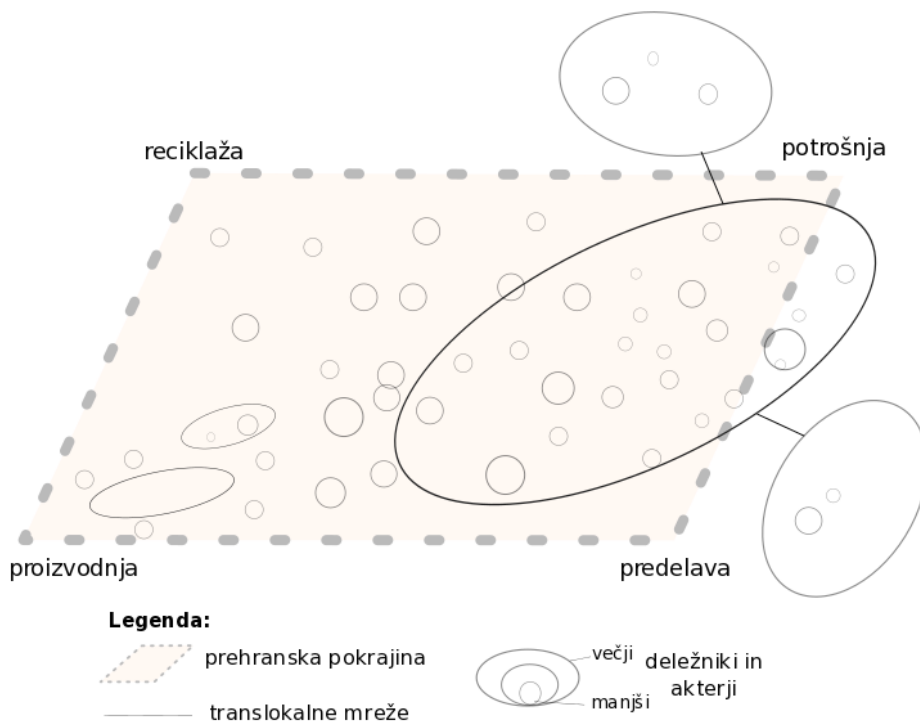
»Povezovat se je treba. Sam jaz mislim, da se je težko povezovat, ker si hitro dobiš konkurenco ali pa obratno.« (moški, 35 let, kmetija tip 3)

»Kmetje so čisti individualisti in v principu nekega resnega sodelovanja, razen da si kakšno stvar med sabo posojajo in lokalno malo pomagajo, jaz tle ne vidim. Tle to vlogo, vsaj po mojem mnenju (kolikor uspemo), odigrajo zadruge.« (moški, 45 let, podporno okolje)

Nekateri akterji in deležniki regionalnega gospodarskega kroga v Škofjeloškem hribovju zaradi svojih viškov proizvodnje ali drugih razlogov že sedaj posegajo izven funkcionalnega območja in oblikujejo translokalne mreže, za katere Marsden (2017) pravi, da bodo ključnega pomena za prihodnji trajnostni razvoj podeželja, temelječi na eko- in bioekonomiji (angl. *bio-based value chain*). V tej vlogi prepoznavamo zlasti Loško zadrugo,

ki se povezuje z drugimi zadrugami na Gorenjskem, vzpostavlja partnerstva pri predelavi in širi krog kooperantov. Razlogi za tovrstno povezovanje so različni: obstoječi proizvodni viški v Škofjeloškem hribovju (predvsem mleka), geografska bližina in sorodnost kmetijskih proizvodov ter želja po izboljšanju ekonomičnosti poslovanja zadruge (boljša organiziranost, večja prepoznavnost, večja kapitalska moč).

Slika 7: Akterji in deležniki prehranske pokrajine v Škofjeloškem hribovju.
Figure 7: Actors and stakeholders of the foodscape in the Škofja Loka Hills.

Zasnova in oblikovanje: Sara Uhan, Oddelek za geografijo, FF, 2018.

5 SKLEP: POGLEDI NA RAZVOJ PREHRANSKE POKRAJINE ŠKOFJELOŠKEGA HRIBOVJA

Prehranska pokrajina v Škofjeloškem hribovju je navznoter zelo heterogena (tvorijo jo različni tipi kmetov – samooskrbni, kmetije, ki tržijo primarno proizvodnjo, kmetije z dopolnilnimi dejavnostmi, kmetije s predelovalnim obratom), navzven pa območje deluje homogeno, kar je rezultat dolgoletnega, ciljno naravnanege, uspešnega sodelovanja med različnimi deležniki. V Škofjeloškem hribovju se prehranska pokrajina materializira v

vzpostavljenem lokalnem prehranskem sistemu po načelih regionalnega gospodarskega kroga (od pridelave, predelave, prodaje, potrošnje do nenazadnje reciklaže). Tvorijo jo različni akterji in deležniki: manjši in večji kmetje, kmetije z dopolnilnimi dejavnostmi predelave hrane, večji predelovalni obrati, zadruga, potrošniki in podporno okolje, od katerih nekateri zaradi različnih razlogov (obstoječi proizvodni viški, geografska bližina in sorodnost kmetijskih proizvodov ter želja po izboljšanju ekonomičnosti poslovanja) že posegajo izven preučevanega območja. V tej vlogi prepoznavamo zlasti zadrugo, ki se povezuje z drugimi zadrugami na Gorenjskem, vzpostavlja partnerstva pri predelavi in širi krog kooperantov. Povezovanje v organizacijske translokalne mreže pod okriljem Loške zadruge ohranja živo kmetijsko in posledično tudi prehransko pokrajino v Škofjeloškem hribovju. Marsden (2017) pravi, da bodo translokalne mreže ključnega pomena za prihodnji trajnostni razvoj podeželja, temelječi na eko- in bioekonomiji.

Za vzpostavitev današnje prehranske pokrajine v Škofjeloškem hribovju so bili ključni naslednji dejavniki:

- geografska zaokroženost območja in močna skupna identiteta prebivalcev; predvidevamo, da tudi močan socialni kapital (vezivni in premostitveni);
- lojalnost kmetov in potrošnikov lokalnim akterjem (npr. lokalni zadrugi);
- uspešno delujoča Loška zadruga kot poslovni subjekt, ki že prerašča okvire malih in srednje velikih podjetij (270 zaposlenih na več lokacijah; 2018);
- večfunkcijska vloga zadruge: največji živilsko-predelovalni obrat, največji trgovec na tem območju in deluje kot vozlišče, kjer se kmetje Škofjeloškega hribovja povezujejo;
- vzpostavitev skupne blagovne znamke visoke kakovosti, ki je pripomogla k promociji lokalnih pridelovalcev in predelovalcev (zlasti manjših, ki še iščejo svoje tržne poti) ter k pozitivni promociji območja;
- dolgoletno uspešno sodelovanje med različnimi ustanovami, ki ustvarjajo spodbudno podporno okolje;
- ugodna prometna dostopnost in relativna bližina večjih zgostitvenih središč z večjo kupno močjo (Ljubljana, Kranj, Bled, Radovljica, Logatec, Vrhnika ipd.) ter vse večji turistični obisk;
- splošna pozitivna podoba območja, ki pospešeno gradi tudi na turizmu.

Glede na razpravo v fokusni skupini je v prihodnosti mogoče pričakovati vse manj akterjev v prehranski pokrajini, saj bodo kmetije tipa 4 (polkmetje) opustile kmetovanje, pridelava hrane se bo skoncentrirala na večjih kmetijah. Loška zadruga ima vizijo še naprej krepiti in vzpostavljati translokalne mreže z akterji izven funkcionalnega območja Škofjeloškega hribovja.

Ker je potencial v turizmu velik, tržišče pa bo za pridelke iz Škofjeloškega hribovja treba stalno na novo oblikovati, krepiti, razvijati, pa tudi glede na geografske danosti (zaokroženost območja, prevladujoči hriboviti svet) in nekatere izkušnje iz tujine, se nam zdi za preučevano območje smiseln koncept *ekoregije*, ki je proizvodni, predelovalni, prodajni, promocijski in potrošniški koncept. Običajno se oblikuje med različnimi deležniki (večjimi in manjšimi kmeti, turističnimi ponudniki, poslovnimi subjekti, javnimi ustanovami) na geografsko zaokroženem območju z namenom trajnostnega upravljanja z viri.

Pozitivni vplivi ekoregije so, da spodbuja trajnostno (sonaravno) kmetijstvo (predvsem ekološko), pomaga pri povezovanju kmetov, skupnem trženju in oskrbi zainteresiranih porabnikov z lokalno pridelano hrano, ekoregije pa pripomorejo tudi k razvoju turizma, saj se regijo navadno trži kot enoten turistični produkt pod enotno blagovno znamko. Gre za relativno svež koncept (prva ekoregija je bila vzpostavljena leta 2009 v Italiji; Cuoco, Basile, 2014), ki v teoretičnem smislu sledi konceptu regionalnih gospodarskih krogov in se je v tujini hitro razširil (v Italiji *biodistretto*, v Avstriji *Bioregion*, v Franciji *Biovalée*, v Nemčiji *Biodistrikt*). Pri nas se tovrstno sodelovanje (običajno med občinami) deloma uveljavlja na zavarovanih območjih (npr. Krajinski park Ljubljansko barje).

Upravičeni so tudi pomisleki do tega koncepta, saj gre za relativno mlade poskuse, ki temeljijo na dobrem (okoljskem) marketingu in igrajo na karto okoljske prilagodljivosti in ekonomske prožnosti. Ker je delež ekoloških kmetij v Škofjeloškem hribovju zaenkrat še relativno nizek (5 %; Register kmetijskih gospodarstev, 2018), bi bilo potrebno neko prehodno obdobje, iniciacija projektov s strani podpornega okolja, ki bi povečala število potencialnih akterjev in deležnikov za tovrstno sodelovanje. Kasneje bi lahko obstajala dva paralelna koncepta - obstoječi in razvijajoči se ekološki, ki bi postopoma postal prevladujoči. V Škofjeloškem hribovju lahko na tak način spodbudimo vzajemni razvoj kmetijstva in turizma ter oblikujemo bolj trajnostno naravnano prehransko pokrajino.

Literatura in viri

- Cone, C. A., Myhre, A., 2000. Community-supported agriculture: A sustainable alternative to industrial agriculture? *Human organization*, 59, 2, str. 187–197. DOI: 10.17730/humo.59.2.715203t206g2j153.
- Cuoco, E., Basile, S., 2014. Practioners' track. IFOAM Organic World Congress 2014. »Building Bridges« (13–15 Oct). Istanbul.
- Donald, B., Gertler, M., Gray, M., Lobao, L., 2010. Re-regionalizing the food system? *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3, str. 171–175. DOI: 10.1093/cjres/rsq020.
- Dowler, E., Caraher, M., 2003. Local food projects: The new philanthropy? *The Political Quarterly*, 74, 1, str. 55–65.
- Fokusna delavnica (31. 8. 2018, Škofja Loka). Terensko delo. 2018.
- Foodscares – access to food, excess to food. 2013. Conference (Seggau Castle, 22.–25. 9. 2013). Abstract Booklet. Graz, Karl-Franzens-Universität Graz, 78 str.
- Franklin, A., Morgan, S., 2014. Exploring the new rural-urban interface. Community food practice, land access and farmer entrepreneurialism. V: Marsden, T., Morley, A. (ur.). *Sustainable Food Systems. Building a New Paradigm*. Oxon, New Yor, Routledge, str. 166–185.
- Geodetska uprava Republike Slovenije (GURS). 2018.
- Goodman, D., 2004. Rural Europe redux? Reflections on alternative agro-food networks and paradigm change. *Sociologia Ruralis*, 44, 1, str. 3–16.
- Goodman, D., DuPuis, E. M., Goodman, M. K., 2012. *Alternative Food Networks: Knowledge, Practice, and Politics*. London, Routledge, 308 str.

- Guštin, Š., 2018. Interaktivni prostorski scenariji spreminjanja rabe tal na podeželju občine Izola. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 191 str.
- Harvey, D., 2011. Kozmopolitstvo in geografija svobode. Ljubljana, Sophia, 402 str.
- Ilešič, S., 1938. Škofjeloško hribovje: geografski opis Poljanske in Selške doline. Geografski vestnik, 14, str. 48–98.
- Intervjuvanje kmetov v Škofjeloškem hribovju (N = 11). Terensko delo. 2018.
- Intervjuvanje podpornih ustanov v Škofjeloškem hribovju (N = 3). Terensko delo. 2018.
- Kladnik, D., 1996. Naravnogeografske členitve Slovenije. Geografski vestnik, 68, str. 123–159.
- Klemenčič, S., Hlebec, V., 2007. Fokusne skupine kot metoda presojanja in razvijanja kakovosti izobraževanja. Ljubljana, Andragoški center Slovenije, 68 str.
- Kumer, P., 2017. Vpliv družbenogeografskih dejavnikov na gospodarjenje z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 134 str.
- Lampič, B., Potočnik Slavič, I., 2017. Prožne kmetije kot gibalno trajnostnega razvoja slovenskega podeželja. V: Lampič, B., Zupančič, J. (ur.). Raziskovalno-razvojne prakse in vrzeli trajnostnega razvoja Slovenije. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Oddelek za geografijo, str. 30–49.
- Logar, E., 2015. Gradniki in učinki socialnega kapitala v podeželski skupnosti. Primeri z Gorenjske in Sauerlanda. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 115 str.
- Lyson, T.A., 2008. Civic agriculture and community problem solving. *Culture, Agriculture, Food and Environment*, 27, 2, str. 92–98.
- Maier, J., 2002. Regional economic cycles as an instrument of a sustainable regional development in rural areas. *Dela*, 17, str. 72–84.
- Marsden, T. J., Banks, J., Bristow, G., 2000. Food supply chain approaches: exploring their role in rural development. *Sociologia Ruralis*, 40, 4, str. 424–438.
- Marsden, T., 2017. Agri-food and rural development. Sustainable place-making. London, New York, Bloomsbury Academic, 187 str.
- Morgan, K., Sonnino, R., 2010. The urban foodscape. *World cities and the new food equation*. Cambridge Journal of Regions Economy and Society, 3, 2, str. 209–224.
- Namen kmetijske pridelave, po občinah, Slovenija. 2010. Podatkovni portal SI-STAT. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=15P0415S&ti=&path=../Database/Kmetijstvo_2010/01_Splosni_pregled/05_15P04_obcine/&lang=2 (citirano 22. 8. 2018).
- Plut, D., 2012. Prehranska varnost sveta in Slovenije. *Dela*, 38, str. 5–23.
- Popis kmetijstva. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). 2016. URL: <http://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/11/58> (citirano 15. 5. 2018).
- Poslovni register. AJ PES. 2018.
- Posvetovanje o posodobitvi in poenostavitvi skupne kmetijske politike (SKP). 2017. Kmetijstvo in razvoj podeželja. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/agriculture/consultations/cap-modernising/2017_sl (citirano 22. 4. 2018).

- Potočnik Slavič, I., 2010. Endogeni razvojni potenciali slovenskega podeželja. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Oddelek za geografijo, 131 str.
- Potočnik Slavič, I., Cigale, D., Lampič, B., Perpar, A., Udovč, A., 2016. (Ne)raba razpoložljivih virov na kmetijah v Sloveniji. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Oddelek za geografijo, 166 str.
- Prebivalstvo po starosti, občine, Slovenija, polletno. Podatkovni portal SI-STAT. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). 2018. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05C4002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/10_stevilo_preb/20_05C40_prebivalstvo_obcine/&lang=2 (citirano 23. 7. 2018).
- Raba tal. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS. 2018. URL: <http://rkg.gov.si/GERK/> (citirano 12. 8. 2018).
- Register kmetijskih gospodarstev. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP). 2018.
- Renting, H., Marsden, T., Banks, J., 2003. Understanding alternative food networks. Exploring the Role of Short Food Supply Chains in Rural Development, 32, str. 393–411. DOI: 10.1068/a3510.
- Renting, H., Schermer, M., Rossi, A., 2012. Building food democracy: Exploring civic food networks and newly emerging forms of food citizenship. International Journal of Sociology of Agriculture and Food Contents, 19, 3, str. 289–307.
- Slovenija – pokrajine in ljudje. 1999. Perko, D., Orožen Adamič, M. (ur.). Ljubljana, Mladinska knjiga, 735 str.
- Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij. Prihodnost preskrbe s hrano in kmetijstva. 2017. Bruselj, Evropska komisija, 26 str. URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/future-of-cap/future_of_food_and_farming_communication_sl.pdf (citirano 21. 2. 2018).
- Statistični urad Republike Slovenije (SURS). 2018.
- Šifrer, M., 1983. Kwartarni razvoj Škofjeloškega hribovja. Geografski obzornik, 22, str. 139–158.
- Štempelj, S., 2012. Vloga Cerkve pri ohranjanju slovenske kulture na slovenskem etničnem ozemlju (primer Železne Kaple in Ukev). Zaključna seminarska naloga. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 43 str.
- Uhan, S., 2015. Geografski vidiki izvajanja Sheme šolskega sadja in zelenjave. Geografski obzornik, 63, 2, str. 4–13.
- Urbanc, M., 2008. Stories about real and imagined landscapes: the case of Slovenian Istria. Acta Geographica Slovenica, 48, 2, str. 305–330.
- Woods, M., 2011. Rural. Routledge, Abingdon, 336 str.

FOODSCAPE OF THE ŠKOFJA LOKA HILLS REGION

Summary

The foodscape is the relational space (Graham, Healey, 1999; in: Guštin, 2018; Harvey, 2011):

- where provision of food is performed (from production, processing and retail to consumption),
- it encompasses a range of actors and stakeholders (small and large farms, processing plants, cooperatives and other forms of cooperation, retailers and wholesalers, consumers and support services),
- it consists of various key building blocks and process, which are inter-related and are part of local, regional and/or global food systems;
- it can not be easily separated spatially.

The aim of this paper is to examine the key building blocks, actors as well as stakeholders of the local foodscape in the Škofja Loka Hills region. Hence, we applied two research approaches: *the food equation* (relationship between food production and consumption; Morgan, Sonnino, 2010) and *the regional economic cycles* (interregional goods flows; Maier, 2002; Potočnik Slavič, 2010). By combining the analysis of accessible data, semi-structured interviews with various stakeholders and key actors (N=14), exchanging opinions in the focus group we were able to establish the key building blocks of the food equation, key actors and stakeholders in the Škofja Loka Hills foodscape.

There are various key building blocks in the *food equation* such as limited natural resources (fertile soil, water), climate change, global market mechanisms, social changes and agricultural policy. All these key building blocks form an interrelated network with a high level of interdependence. They are part of a foodscape and they change depending on time and location. The study of the local foodscape in the Škofja Loka Hills region has shown irregular relations among the key building blocks in the food equation. The most prominent is the building block regarding the current global market situation. Another crucial factor is limited natural resources, such as fertile soil and water, as the Škofja Loka Hills region covers a mountainous and rugged terrain. Climate change, which manifests itself especially in the frequency and intensity of extreme weather, is less strongly perceived by farmers in the surveyed area. Therefore, they are not carrying out any special adaptation measures for the time being. At least not consciously, although adaptation due to limited farming conditions is an inherent part of a mountain farmer's survival strategy. Help can be obtained through subsidies but farmers in the Škofja Loka Hills region do not rely on this type of help. Changes in consumer habits have led to growing demand for local, high quality and homemade food, which strengthens the local food system. Agricultural policy acts as a buffer against fluctuation of other key building blocks, ensures flexibility and adaptability of farms and enables a subsidised food equation system. The role of agricultural policy is important because it also funds rural development programmes through which support services in the Škofja Loka Hills region facilitate various food projects. In the future we can expect a bigger influence of climate change

and a diminishing role of the “typical” agricultural policy (i.e. direct payment to farms) in the food equation.

The study of the local foodscape in the Škofja Loka Hills region has shown that the agri-food industry in this region is thriving more than expected. It is characterized by a small, mosaic-like and very specific foodscape, consisting of various stakeholders and key actors (smaller and bigger farms, processing plants, cooperative, supportive institutions). We can underline that the foodscape of the Škofja Loka Hills region is very heterogeneous on the inside but is homogeneous externally.

We have examined foodscape in the Škofja Loka Hills region from the perspective of *regional economic cycles* (Maier, 2002; Potočnik Slavič, 2010) in terms of food production and food processing. A relatively successful local food system has been established because of long-term coordinated cooperation among various key actors and stakeholders of the foodscape. Some of the key actors and stakeholders of the economic cycle in the region have formed *trans-local networks* and are active outside their area due to their production surpluses or other reasons. As Marsden (2017) claims, trans-local networks will be of key importance for future sustainable rural development, based on eco- and bio-based value chains. Organisational and trans-local networking under the auspices of the Loška Cooperative maintains a thriving agricultural landscape and in turn a thriving foodscape in the Škofja Loka Hills region.

(Translated by the authors)